

Fysisk splittet, digitalt gjenforent

Samlingene etter Catharine Hermine Kølle

11. desember 2019 Konferansen «Spesialsamlinger i bibliotekene» i Bergen

Knut Olav Aslaksen - Universitetsmuseet i Bergen
Marianne Paasche og Ola Søndena - Universitetsbiblioteket i Bergen

UNIVERSITETET I BERGEN

Catherine Hermine Kølle (1788-1859)

Med solide beksømsko, vandrestav og pistol i sekken vandret Catharine Kølle ut i verden og inn i historien, oppsiktsvekkende i sin samtid som enslig reisende kvinne, en barrierebrytende individualist i en tid da dette ellers var forbeholdt menn. Hun dokumenterte sitt liv og sine reiser gjennom 250 akvareller og 1850 sider tekst.

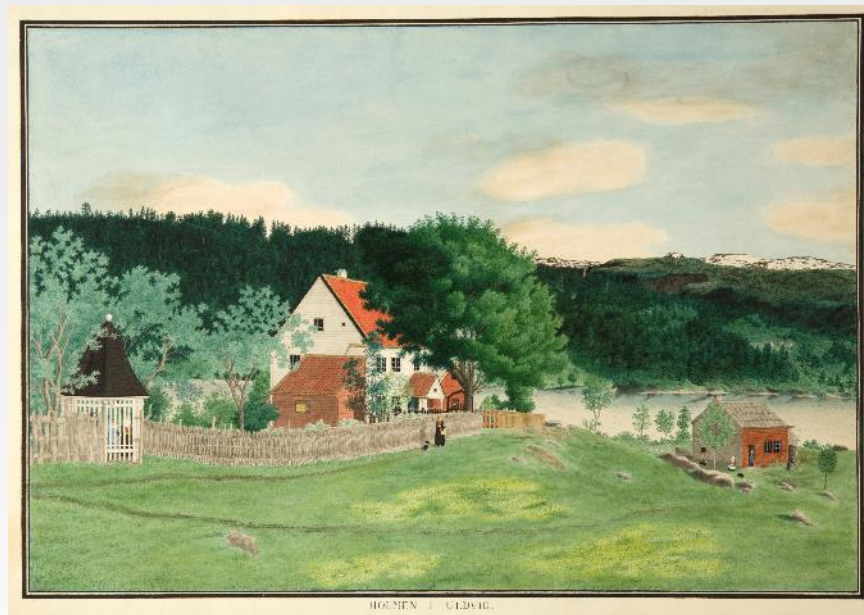

Catharine Kølles visittkort. Manuskript- og librarsamlingen, UBB.

Hun bodde på gården Holmen i Ulvik fra 1807, sammen med faren Christian og sine to yngre søstre Helene og Ambrosia. Etter farens død i 1814 bodde de tre ugifte søstrene sammen på Holmen resten av livet.

«Holmen i Uldvig», malt av Catharine Kølle, UMB. Foto: Svein Skare.

Med høyt utviklet sans for finpenslete detaljer dokumenterte Catharine Kølle landskap og bygninger i Hardanger og fra reisene i Sør-Norge og utlandet. Ved Universitetsmuseet i Bergen er det bevart over 200 akvareller; ved Universitetsbiblioteket i Bergen finnes en reisejournal på over 400 sider, en stor samling reisedagbøker, brev, skisser, håndtegnede kart, reisepass, meteorologiske observasjoner, og avskrifter.

Prospekt av Ulvik, malt av Catharine Kølle, UMB. Foto: Svein Skare.

«Prospect af
København fra
Landsiden», UMB.
Foto: Svein Skare.

Fra den første reisen hennes, til København 1826-27, der hun oppholdt seg i ett år, Catherine oppsøkte lege pga helseplager, og hun fikk råd om å begynne å vandre, noe hun like godt fortsatte med i 32 år, frem til 1858. Oppholdet i København er også første gang hun dokumenterer reisene sine i tekster og bilder.

I arkivmaterialet etter Catherine finnes det over 1800 sider med tekster, ca 250 akvareller, kart og ymse illustrasjoner, og en del litt mer spesielle dokumenter, slik som dette reisepasset fra 1841, som synliggjør at hun reiste og vandret gjennom Europa til Venezia, den lengste og mest kjente reisen hennes, en tur som varte i 7 måneder.

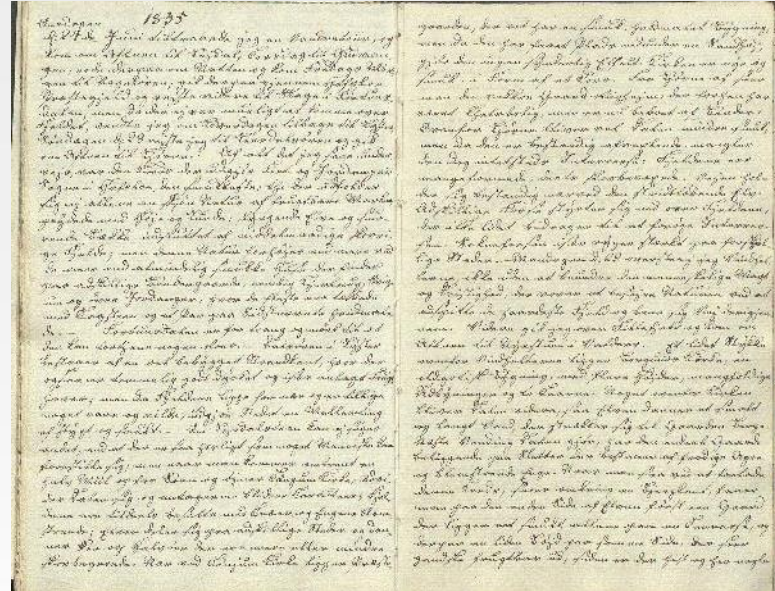
Catharine Kølles reisepass. Manuskript- og librarsamlingen, UBB.

I samlingene etter Kølle finnes 1050 sider med reisedagbøker og reiseskildringer, tettskrevne sider, skrevet underveis på på de 15 reisene fra 1826-1858. Her er et eksempel fra 1835, da hun vandret gjennom hele Sør-Norge, endte opp i Trøndelag. Hele turen på 245 mil, hun gikk til fots 224 av disse.

Reisedagbøkene inneholder omfattende og detaljert topografisk dokumentasjon av reiseruter og landskap, veldig nøkternt skildret, og nærmest oppramsing av vandreruter, bygder, kirker, landskap.

En av Catharine Kølles reisedagbøker. Manuskript- og librarsamlingen, UBB.

Catharine hadde fått opplæring i landmåling av sin far, og laget mange kart og kartskisser til bruk under reisene sine. Som vi ser av dette kartet fra Romsdal har det tydelige spor etter bruk i felten, som en dokumentasjon av reisen i 1831.

Et av Catharine Kølles kart. Manuskript- og librarsamlingen, UBB.

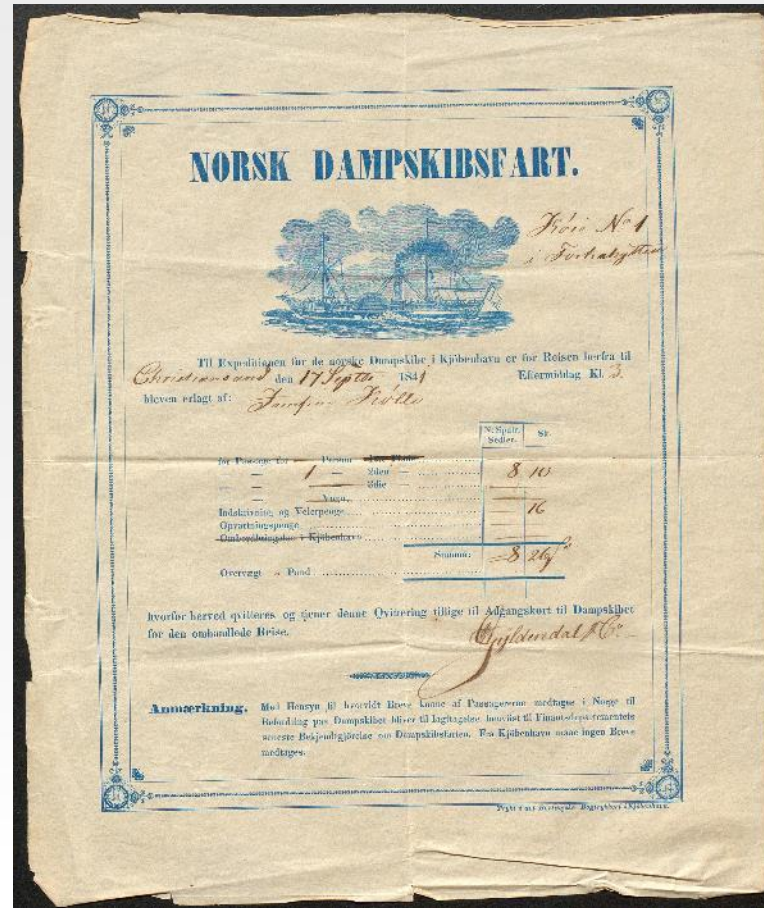

Det finnes også annen dokumentasjon fra reisene hennes, som denne billetten som viser at «jomfru Kølle» reiste med dampskip fra København til Kristiansand, 17. september 1841, i «køie No. 1 i Forkahytten», på vei hjem fra Venezia.

Resten av hjemturen foregikk til fots, hun ankom Ulvik 5. oktober.

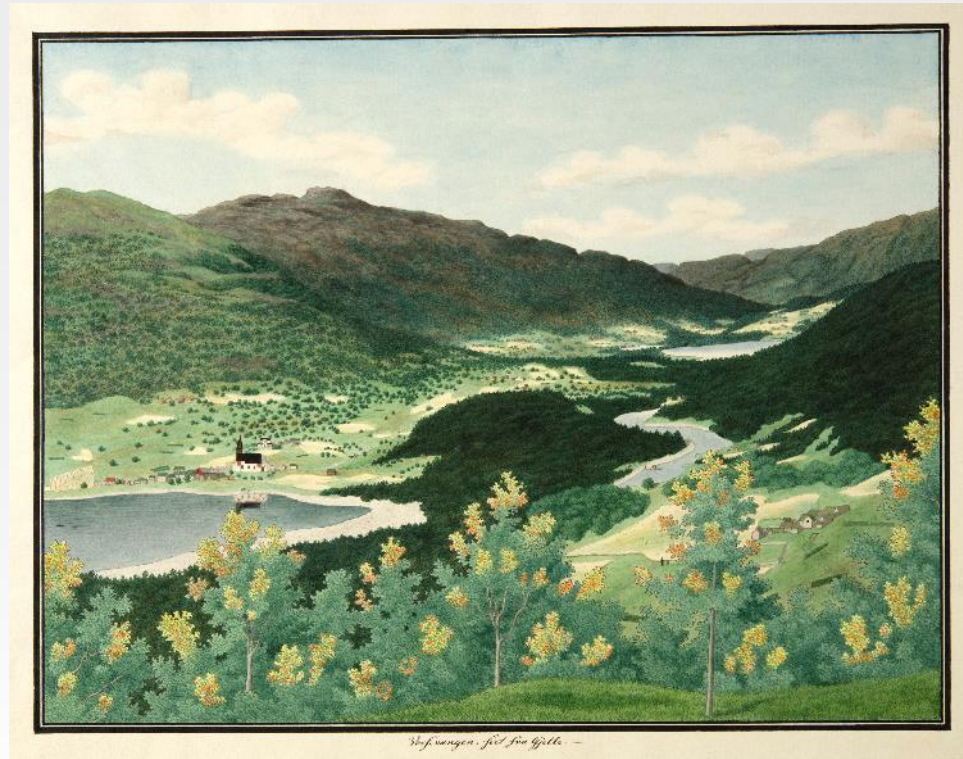

Billett fra Catharine Kølles reise. Manuskript- og librarsamlingen, UBB.

Et typisk eksempel på Catharines akvareller er dette motivet fra Voss, som også er typisk for den såkalte propeksjangeren - hun malte fra et høytliggende utsiktspunkt, motivet er nøkternt og objektivt fremstilt – hun malte det hun så, ikke det hun følte. Bildene hennes er svært viktige som kulturhistorisk dokumentasjon, de gir et unikt tidsbilde av bygder og bygninger i Norge i første del av 1800-tallet.

Catharine Kølle: «Vossevangen, seet fra Gjelle», UMB. Foto: Svein Skare.

Like etter hjemkomsten fra det som ble den siste reisen hennes - til Italia i 1858 - reiste den kreftsyke Catharine til Bergen for å få behandling. Hun kom aldri hjem igjen til Holmen og Ulvik; hun døde i Bergen 27. august 1859, og ble begravet 1. september på Assistentkirkegården i Kalfaret.

«Prospect af Bergen og Lundgaardsvandet», malt av Catharine Kølle, UMB. Foto: Svein Skare.

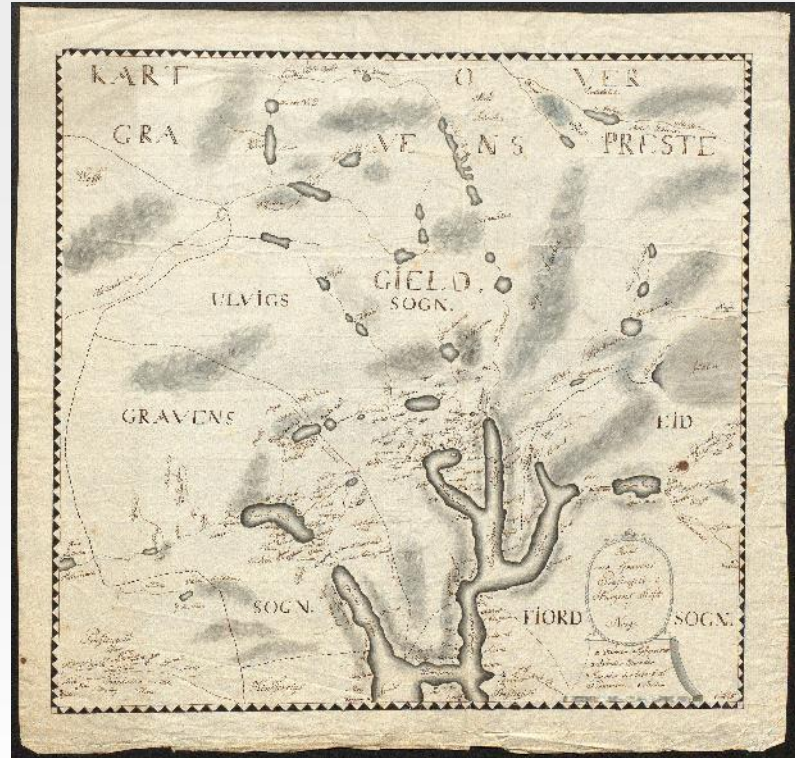

Arkivmaterialet etter Kølle er blitt splittet av historiske årsaker. Tegninger og akvareller forvaltes av Universitetsmuseet, og dokumenter med mer av Universitetsbiblioteket.

På dette kartet ser vi hun har tegnet området rundt hjemstedet Ulvik, stedet hvor hun om vinteren renskrev reisenotater og tegnet akvareller basert på skissene fra reisene.

Kart over Gravens Prestegjeld, tegnet av Catharine Kølle. Manuskript- og librarsamlingen, UBB.

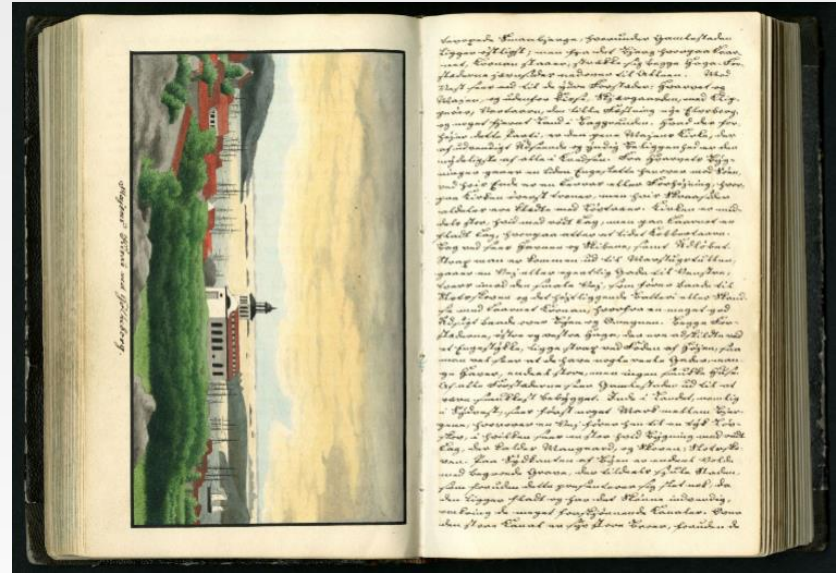

Enkelte akvareller befinner seg på Universitetsbiblioteket, slik som i denne sirlig håndskrevne reisedagboken.

Boken kan nytes på nettsiden Marcus.uib.no, Spesialsamlingenes portal for visning av eldre digitalisert materiale.

Den bakenforliggende teknologien, Linked Data, gjør at fysisk plassering ikke lenger er et hinder for å bringe sammen dokumenter med slektskap.

Oppslag med akvarell over Mayens Kirke ved Götheborg, reisedagbok tegnet og skrevet av Catharine Kølle. Manuskript- og librarsamlingen, UBB.

Skisser ved Universitetsbiblioteket bærer mye informasjon om den kunstneriske prosessen og vitner om Kølles observasjonsevne og detaljfokus.

Skisse tegnet av Catharine Kølle. Manuskript- og librarsamlingen, UBB.

Ved nærmere undersøkelser ser man både fargekoder, tall og tilhørende tekst:
 Nr 4 – «hvide mure under disse Lyserøde Hus der høre til Slottet, til det træ der er mærked 5».

Skisse tegnet av Catharine Kølle. Manuskript- og librarsamlingen, UBB.

Skisse og akvarell er nå lenket sammen på nettsiden, og man kan med letthet se hvordan arbeidet med skissen har dannet grunnlaget for akvarellen.

Fysisk splittet, men digitalt gjenforent!

«Gripsholm Slot.», malt av Catharine Kølle, UMB. Foto: Svein Skare.

MARCUS Spesialsamlingene ved Universitetsbiblioteket i Bergen

HJEM MENY OM Søk

C.H. Kølles skisse over Gripsholm slott i byen Mariefred ved Mälaren..

Zoom Jpeg

✖ fullpass zoom ↩ 🔍 🔍 ← forrige gå til side 1 av 2 neste →

Dette bildet er en del av utstillingen [Bilder](#)

Dette dokumentet er knyttet til emnene [Slottsbygning](#), [Tegning](#)

Tegning skapt av [Catharine Hermine Kolle](#)

Marcus.uib.no

Relaterte bilder:

Bildene og historien
til Catharina Kølle
formidles også
gjennom en
nettutstilling på
Marcus.uib.no,

MARCUS
Spesialsamlingene ved
Universitetsbiblioteket i Bergen
HJEM MENY ▾ OM ▾ Søk ...

Utstillinger

Catharine Hermine Kølle (1788-1859) 8

«Paa flugt, paa fart over fjeldet»

Med solide beksømsko, vandrestav og pistol i sekken vandret Catharine Kølle ut i verden og inn i historien, oppsiktsvekkende i sin samtid som enslig reisende kvinne, en barrierebrytende individualist i en tid da dette ellers var forbeholdt menn. Hun dokumenterte sitt liv og sine reiser gjennom 250 akvareller og 1850 sider tekst, upublisert i hennes levetid, en kunst- og kulturhistorisk skatt som nå for første gang blir presentert i sin helhet.

Hun bodde på gården Holmen i Ulvik fra 1807, sammen med faren Christian og sine to yngre søstre Helene og Ambrosia. Etter farens død i 1814 bodde de tre ugifte søstrene sammen på Holmen resten av livet. Folkeminnesamleren Thrond Sjurson Haukanes fra nabobygda Granvin karakteriserte henne som «eit av desse skarpe, sterke Kvennfolk, som likso er fødte til at raada der dei kjem».

I perioden fra 1826 til 1858 gjennomførte Catharine Kølle minst 15 lange reiser og vandringer i inn- og utland – bl.a. til Italia i 1841 og 1858. Det som startet som livsnødvendige fotvandringer – av helbredsgrunner – ble trolig etter hvert en livsnødvendighet også av andre grunner, et rastløst behov for nye opplevelser, som en motsats til hverdagslivet på Holmen. På spørsmål i 1835 om hvorfor hun var ute på vandring, svarte hun: «Jeg er paa flugt, paa fart over fjeldet». Det nærmest gåtefullt poetiske svaret er fascinerende i all sin tvetydighet, og sier kanskje like mye om hennes eget liv og personlighet.

Med høyt utviklet sans for finpenslete detaljer dokumenterte Catharine Kølle landskap og bygninger i Hardanger og fra reisene i Sør-Norge og utlandet. Ved Universitetsmuseet i Bergen er det bevart over 200 akvareller; ved Universitetsbiblioteket i Bergen finnes en reisejournal på over 400 sider, en stor samling reisedagbøker, brev, skisser, håndtegnede kart, reisepass, meteorologiske observasjoner, og avskrifter. Alt materialet er nå digitalisert, og vil gjøres tilgjengelig i løpet av våren 2017.

Utstillingen er blitt til gjennom et samarbeid mellom Universitetsbiblioteket og Universitetsmuseet i Bergen, prosjektgruppen har bestått av Knut Olav Aslaksen, Marianne Paasche og Ola Sondenå.

Kapitler:

1. [Tekster](#)
2. [Reiser](#)
3. [Tankereiser](#)
4. [Bilder](#)
5. [Detaljenes klare tale](#)
6. [Bildene fra Hardanger](#)
7. [Ulviksparlamentet](#)
8. [Mysteriet Catharine Hermine Kølle](#)

Marcus.uib.no

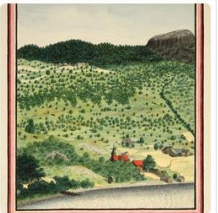
hvor både
personen Catharine
og hennes kunst
plasseres inn i en
kontekst,

MARCUS
Spesialsamlingene ved
Universitetsbiblioteket i Bergen
HJEM MENY ▼ OM ▼

Utstillinger / Catharine Hermine Kølle (1788-1859) / Ulviksparlamentet

Ulviksparlamentet ¹

Catharine Hermine Kølle var på alle måter en ualminnelig personlighet; selvstendig, vitebegjærlig og dypt engasjert i å dele sin kunnskap og opplevelser med sin nærmeste krets. Søndag ettermiddag på vinterstid inviterte hun og søstrene Helene og Ambrosia til samvær i huset på Holmen i Ulvik. Her ble det fortalt siste nytt, diskutert og lest høyt fra bøker og aviser. Cathrine var det ubestridte midtpunkt i en forsamling som bestod av bygdens fremste kvinner og menn. Det var ingen intellektuell krets, men en samling allment opplyste bønder og embetsfolk. Forsamlingen er noe odiøst blitt betegnet som Ulviksparlamentet av samtidige kilder, med Catharine som den bestemte og ufeilbarlige «Jomfru Presidenten». Andre kilder framstiller imidlertid det sosiale samværet som mer gjensidig, hvor alle deltakerne bidro til felles nytte og hygge, i en atmosfære preget av takknemlighet og respekt. Det var i denne forsamlingen Catharine delte sine reiseopplevelser, og det var i formidlingsøyemed og som dokumentasjon hun laget sine mange akvareller. I ettertiden har akvarellene gjerne blitt betraktet i et kunsthistorisk perspektiv og tillagt en rekke akademiske betydninger knyttet til kvinneverk, prospektmaleri, turisme, romantikk og nasjonsbygging osv. Hvorvidt Catharine selv ville følt seg komfortabel med slike betegnelser vil vi aldri få vite.

Marcus.uib.no

... i tillegg til en digital tidslinje som plasserer dokumenter og hendelser i tid.

1835
Trondheim

1841
Italia

"Majens Kirke ved Gottheborg". Oppslag fra Ms 289. Catharines reisedagbok fra 1838 og 1841. Universitetsbiblioteket i Bergen.

Ulvik

1810 1820 1830 1840 1850 1860

Italia

Sykdom og død

Holmen

København

Trondheim

Reisedagboken

Røldal

Holmjaomruene

Siste reise

1838 Reisejournal

«Etter at være gaet hjemmefra Tirsdag 24de April, kom jeg om Onsdag til Gudvangen og Torsdags Aften til det hæsleige Lærdalsøren, der hvor al Verdens Afskyeligheder ere samlede paa et Punkt». Med denne uvanlige kraftsalven innledes reisejournalen fra reisen til Stockholm våren 1838. Men også tre år tidligere ble Lærdal omtalt i sterke ordelag: «Om Lejrdalsøren kan ej siges andet, end at der er så hæslikt som noget Menneske kan forestille sig». Hvorfor nettopp Lærdal fikk gjennomgå på denne måten kan ha så mange årsaker, men det viser usansett et temperament som ellers er uvanlig å finne i reisedagbøkene til Catharine Hermine Kølle. Reisen til Stockholm i 1838 varte i fem måneder, og hele turen er sirlig dokumentert i en vakker innbundet reisejournal, sammen med åtte akvareller med motiver fra Norge og Sverige. I samme reisejournal finnes også skildringen av Italia-reisen i 1841; hele journalen er på over 400 sider. Reisejournalen kan leses som en personlig og upublisert Voyage pittoresque – reisebeskrivelse illustrert med bilder av pittoreske eller maleriske landskap – en populær sjanger særlig i perioden 1750-1850. Og selv om Catharine innimellom brukte talende

Marcus.uib.no

På nettsiden
 Marcus.uib.no
 presenteres også
 samlingene ved både
 Universitetsmuseet
 og Universitets-
 biblioteket i sin helhet
 gjennom en klassisk
 listevising.

The screenshot shows the Marcus.uib.no website interface. At the top, there is a navigation bar with the university logo, the name 'MARCUS', and the text 'Spesialsamlingene ved Universitetsbiblioteket i Bergen'. To the right are links for 'HJEM', 'MENY', and 'OM', along with a search bar labeled 'Søk ...'. Below the navigation bar, the main content area features a circular profile picture of a woman in a purple dress and yellow skirt. To the right of the profile picture is the title 'Catharine Hermine Kølles samlinger'. Below the title, there are two collection items listed:

- Universitetsbibliotekets samling med Catharine Hermine Kølles arkivmateriale** (ID: d5caa89b-7347-4b81-a4dc-3ca1cb3d977c)
- Universitetsmuseets samling med Catharine Hermine Kølles malerier** (ID: decac5d3-2533-4c6f-9c5d-b58d08f96b78)

On the left side of the main content area, there is a sidebar with the text 'Bla i MARCUS' and a list of navigation options: 'Samlinger', 'Bilder', 'Hendelser', 'Album', and 'Utstillinger'. A small red heart icon with the text 'Vis data' is also visible.

Marcus.uib.no

Det er viktig at man som samlingsforvalter inntar en aktiv selvbevisst rolle, og digitaliserer den brede historien, ikke bare det som det er etterspørsel etter. En slik form for aktualisering bidrar til at historien skrives ut fra en større referanseramme.

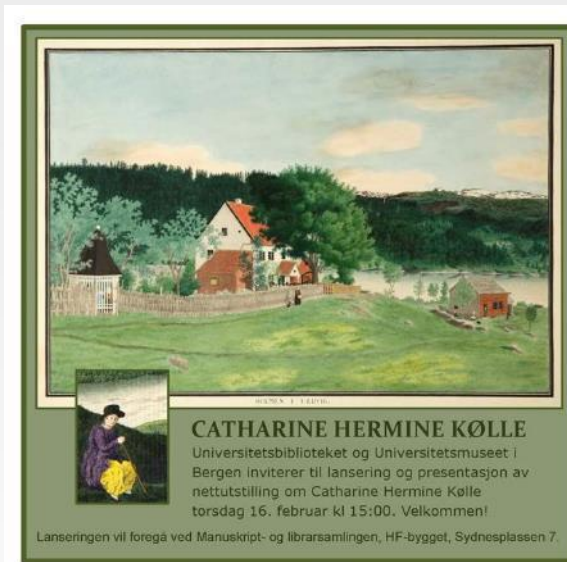
Arkivalia etter Catharine Kølle.

Den digitale tilgjengeliggjøringen førte med seg en aktivisering av samlingen gjennom utstillinger, digitale fortellinger, artikler, formidling gjennom sosiale medier, foredrag, avisoppslag med mer.

I tillegg har fylkeskommunen bygget opp en digital nettressurs som ble lansert i Ulvik, og sendt på turné i Hardanger på skolene.

Invitasjon til utstillingsåpning,
og artikkel i Universitetsmuseets årbok, 2016.

Vandrende samlinger - om arkivmaterialet etter Catharine Hermine Kølle

Av Marianne Paasche og Ola Søndén

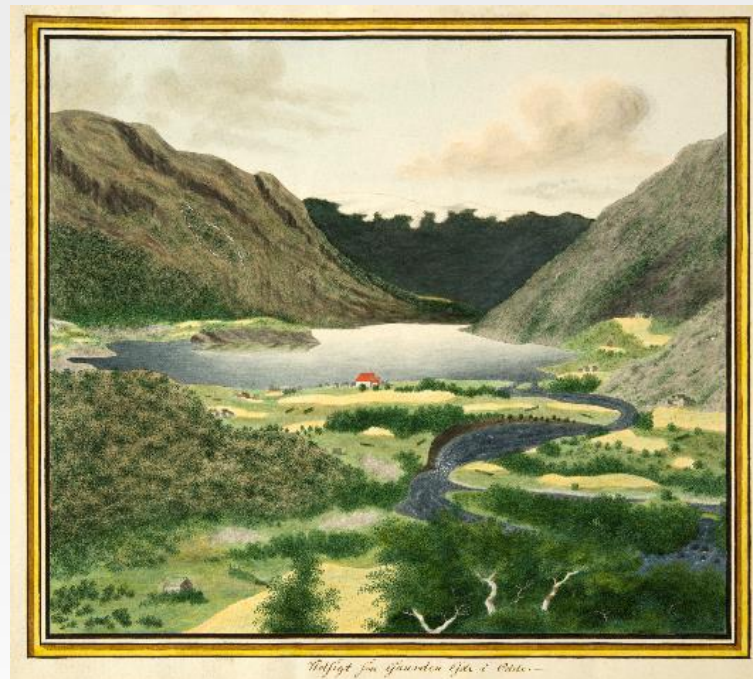
Med utgangspunkt i et lite hvitt hus i periferien i fjordbygda Ulvik i Hardanger, vandret Catharine Kølle med skissebøkk, notabøker og pistol i sekken ut i verden og inn i historien, oppsøktevokende i sin samtid som enlig reisende kvinne, en barrieretrytende individualist i en tid da dette ellers var forbeholdt menn. Hun dokumenterte sitt liv og sine reiser gjennom 250 akvareller og 1800 sider tekt, en formidabel kulturhistorisk skatt som i dag bevares på Universitetsmuseet og Universitetsbiblioteket i Bergen.

Figur 1. Catharine Kølle. Høsten i Ulvik Alvand. Foto: Svein Skan, Universitetsmuseet i Bergen

Bildene og reiseskildringene til Catharine er blitt formidlet til bruk i lokalaviser og lokalhistoriske årbøker og skrifter. Samtidig har vi samlet inn nye bilder og nytt arkivmateriale om Catharine og miljøet i Ulvik fra andre institusjoner og fra privatpersoner, for å få ny og utfyllende informasjon om livet og reisene hennes, for å kunne komplettere historien om Catharine Kølle.

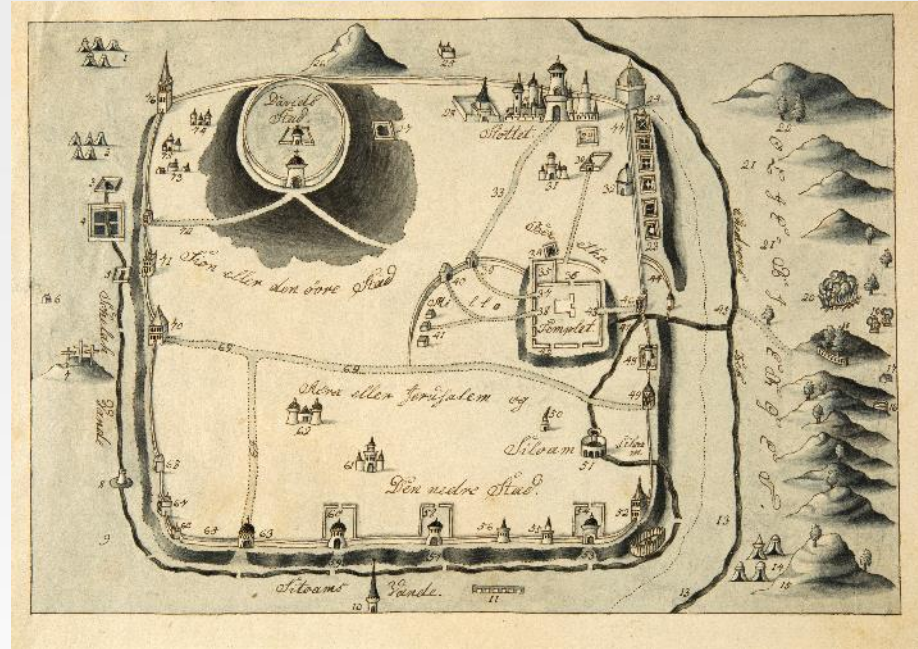
Et av de tidligste bildene som finnes fra Odde, «Udsigt fra Gaarden Ejde i Odde», malt av Catharina Kølle, UMB. Foto: Svein Skare.

Verden utenfor det hvitmalte lille huset på Holmen var grenseløst stor – det samme var Catharine Kølles «indbildningskraft» og drømmer om nye reisemål og opplevelser. Og selv om hun fikk realisert mange av reisedrømmene sine så var det likevel mange andre reisemål som forble drømmer - tankereiser.

Vi vet ikke med sikkerhet om Catharine fikk oppleve Jerusalem – det finnes ingen opplysninger om det, men hun tegnet uansett en detaljert tegning av byen, UMB. Foto: Svein Skare.

Vi vet heller ikke om Catharine fikk oppfylt drømmen om å oppleve Firenze – det er ikke nevnt i reise-schildringene hennes – men hun malte et fantastisk detaljert prospekt av byen med omegn. Sannsynligvis er bildet malt etter et eldre forelegg. Flere av de mer eksotiske reise-drømmene ble visualisert i fargerike og fascinerende akvareller – Niagara-fossen, Konstantinopel, Babylon, Ceylon, Java, Guinea mm.

«Florenz», Firenze malt av Catharine Kjølle, UMB. Foto: Svein Skare.

Nederst i venstre hjørnet på prospektet fra Firenze malte Catharine inn en liten kvinneskikkelse, med vandrestav og like fargerike klær som dem Catharine selv gikk med. Dette er sannsynligvis det nærmeste vi kommer et selvportrett av Catharine.

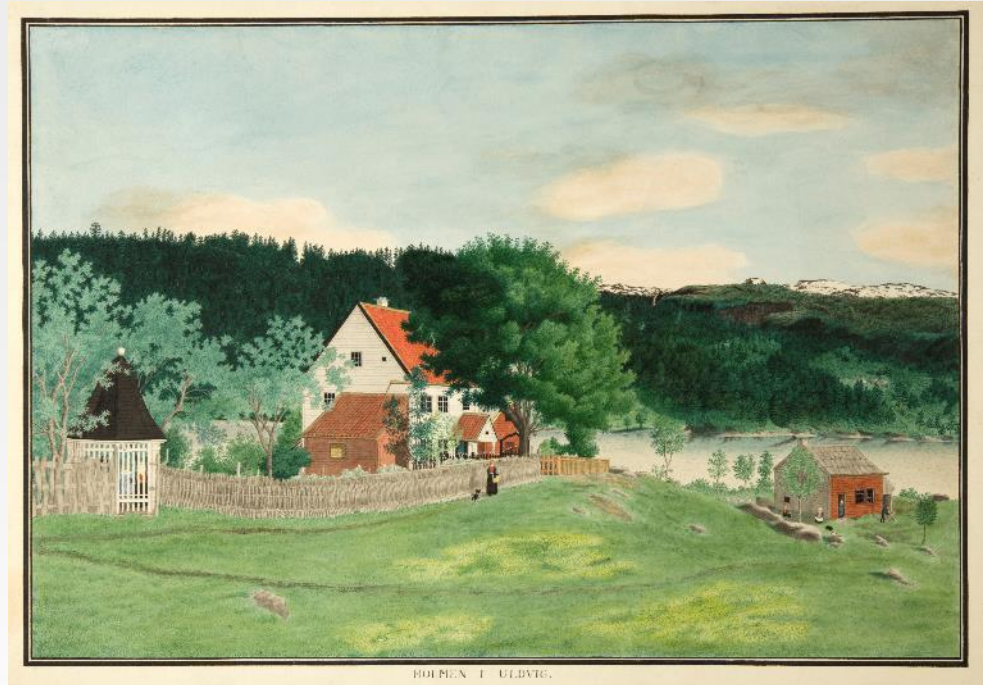
Utsnitt av
«Florenz»,
Firenze
malt av
Catharine
Kølle, UMB.
Foto: Svein Skare.

Vi er tilbake ved det lille hvite Huset på Holmen i Ulvik, hos de tre søstrene Kølle – Catharine, Helene og Ambrosia. Som nevnt, noe av det mest fascinerende med akvarellene til Catharine er detaljrikdommen og de nærmest «skjulte» elementene i bildene. Zoomer vi oss inn på lysthuset til venstre i dette bildet.....

«Holmen i Uldvig» malt av Catharine Kølle, UMB. Foto: Svein Skare.

...kan vi gjennom det glisne listverket skimte tre kvinner, hun lengst til venstre iført noe som ligner umiskjennelig på Catharines reisehatt. Vi får selvsagt aldri vite det, men kanskje har Catharine med lekent sinn og finslepen pensel malt inn et skjult «selvportrett» av de tre «Holmajomfruene», på den lille gården ved Ulvikpollen i den pittoreske bygda i Hardanger.

Utsnitt av
«Holmen i
Uldvig» malt
av Catharine
Kølle, UMB.
Foto: Svein Skare.

Takk for oss!

UNIVERSITETET I BERGEN